

Giordano Bruno in svobodna misel.

(Spisal dr. Fr. L.)

Te vrstice smo napisali v imenu prave svobode in pravega napredka. „Svoboda in napredek“ — to je prelepo geslo človeštva. Narava ga kliče k svobodi; njegove višje plemenite zmožnosti ga vabijo in opominjajo k napredku. Kadar človeštvo umeva in izpolnjuje to geslo, tedaj je res srečno, tedaj je dobro.

Različni ljudje pa različno umevajo svobodo in napredek. Malopriden sin, nezvest hlapec, len postopač ljubi tako svobodo, da more storiti, kar hoče, in da mu nihče ne brani počenjati hudobij. Drugi hočejo tako svobodo, da brez ovire stiskajo in tlačijo druge ljudi; tako svobodo hočejo mogočnjaki, kapitalisti. Tretji hočejo svobodo, da bi mislili, govorili in pisali, ne oziraje se na to, ali je pravo in resnično, ali ni. Tako mišljenje imenujejo „svobodno mišljenje“. Jednako je tudi „napredek“ različen. Napreduje lahko bolezen, napreduje siromaštvo, napreduje pokvarjenost . . . tudi tukaj je napredek.

Pri nas Slovencih, ki se tako težko borimo za potrebno narodno svobodo in ki bi morali z združenimi močmi delati za pravi napredek, so si nekateri posebne vrste rodoljubi izbrali „svobodomiselnost in napredek“ za ločilno geslo svojega prizadevanja. Naznanjajo pa dosti umevno, da jim je „svobodomiselnost“ ono mišljenje, ki je nasprotno katoliški veri, in „napredek“ one pridobitve, s katerimi se izpodbija pri nas katoličanstvo. To ni nikaka skrivnost več; to je stvar, ki sodi že v zgodovino našega naroda.

A ravno ti dve besedi sta jako mikavni, ker pomenjata prav za prav dve lepi dušni svojstvi. Svobodomiselnost v dobrem smislu je tista lastnost duha, v kateri mislimo nesebično, brezstrastno, plemenito o sebi in o bližnjem; lastnost, v kateri se duh ne dá oklepiti v vezi greha, neresnice, neved-

nosti, temveč se trudi iznebiti se takih zaprek in premagati nevednost; lastnost duha, v kateri se radovoljno oklepa nravnega zakona, neprisiljeno izpolnjuje voljo božjo. Vprašaj, preprosti bravec, svobodomiselne znance, ali res tako umevajo svobodomiselnost! — In pravi „napredek“ je samo napredek k dobremu, k sreči, k blaginji; „napredek“ hodi po stopinjah resnice, poštenja, ljubezni. A oglej si, nepristranski Slovenec, kaj pomenja v mnogih slovenskih časnikih „napredek“!

Vendar pustimo to sedaj, ker zadeva že na politično stran našega gibanja, in pogledjmo, kako veje s političnega polja ta napačno-svobodomiselni in napredni duh na naše znanstveno in leposlovno polje! Povedali smo večkrat, da se bomo takemu prizadevanju, ki hoče naše znanstvo in leposlovje spraviti na pot svobodomiselnosti in napredka v slabem pomenu, ustavljali najodločneje. In to je naša sveta dolžnost. Nikdar ne bomo pustili, da bi nekateri našinci naš narod zavajali v umsko blodnjo in v nravni propad, kakor so jako odločno že začeli. Zato hočemo natančneje gledati jim ne samo na prste, ampak tudi v srce. Nam ni do boja, nam je za resnico, za vzore, za blaginjo našega naroda. Ker smo zares „svobodomiselni“, mislimo, da resnici se ne bodo ustavljali tudi naši protivniki ne.

Cenjene bravece prosimo in pozivljemo, naj se ne dadó varati z imeni, besedami, izrazi. V znanstvu ne dá pravi mislec za puhlo, a domišljavo „svobodomiselnost“ nič. V znanstvu se zahteva, da so misli prave, resnične, pametne, ne pa svobodne. Svobodomiselne so laži, izmišljotine: a resnica ne more biti drugačna, nego kakršna je; resnica je nujna in niti najmanj svobodna. Le nevednež govori o svobodni misli v

znanstvu. Tu, v znanstvu hočemo dokazov in zopet dokazov, ne pa svobodnih mislij. Zatorej bodimo zanaprej nezakupni proti bahatemu bobnanju ob svobodomiselnost in zahtevajmo „pravomiselnost“! Zahtevajmo vedno napredek k dobremu, ne napredka po svobodnih mislih!

Ko smo tako označili svoje stališče, ozrmo se na pravi povod temu spisu. Že lani smo se bavili z nekaterimi izdelki „Ljubljanskega Zvona“ in jim očitali, da se neprijazno zadevajo ob katoliško prepričanje. Osvetlili smo čudno pevanje ga. Aškerca. Pesnik Aškerc je od novega leta naprej urednik „Ljubljanskega Zvona“, torej odločuje v njem kakor gospodar v svoji hiši. In pod njegovim okriljem, menda tudi iz njegovega peresa je bil v poslednji „Zvonovi“ številki objavljen spis „Giordano Bruno“, čigar vsebina je posvetila kakor goreča bakla na mišljenje in delovanje Aškerčevega kroga.

Povod temu spisu je po „Zvonovih“ besedah ta: „Dne 17. februarja t. l. je preteklo 300 let, kar je bil v Rimu na ‚Campo dei fiori‘ na grmadi živ sežgan eden največjih mislecev in filozofov¹, kar jih je kdaj živelo na svetu — Giordano Bruno.“ Ta spomin proslavlja „Zvon“. Kako? „Tista oblast, ki je sežgala pred njim že Husa, Savonarolo in mnogo mnogo drugih zaradi njih svobodomiselnosti², sežgala je tudi njega . . . bil je na smrt obsojen Giordano Bruno, ker je kot znanstvenik in posvetni filozof razširjal nauke, ki so nasprotovali in nasprotujejo deloma še dandanes cerkvenim dogmam . . . Giordano Bruno je mučenik znanstvene in filozofske svobodne misli . . . Na Campo dei fiori je izdihnil omenjenega dne veliki mislec v plamenih svojo idealno dušo.“

¹ Istina pa je, da je Giordano Bruno izmed manjših mislecev in filozofov in da je le nekoliko samostojen, ker se v glavnih naukih naslanja na modroslovca Nikolaja iz Kuesa. Velik je bil le v sovraštvu do katoliške cerkve, in to se zdi našemu „Zvonu“ slavno.

² Ker nikakor ne moremo odgovarjati vsaki malenkosti, prosimo, naj cenjeni bravci sami pazno preberejo in dobro pretehtajo pisateljeve besede.

Da je „Zvonovemu“ pisatelju Giordanova duša „idealna“ duša, to verjamemo; bravcem pa naj povemo, kakšen je bil ta ideal.

G. Bruno se je rodil l. 1548. v Noli na južnem Laškem. Zgodaj se je pečal s pesništvom, a ob tem je trpela njegova nrvnost. Brez poklica, sam v sebi razdvojen je vstopil v neki dominikanski samostan.¹ Tu ni dolgo zakrival svojega značaja. Kazal je svojo nevero, zlasti je tajil, da bi bil Kristus v sv. Rešnjem Telesu, in kazal svojega duha, ki se ni ujema z redovnimi pravili, četudi je bil napravil redovne obljube. Pobegnil je iz samostana in šel v Genevo na Švicarskem, kjer je bilo središče kalvinizma. A tu ni bilo zanj, skoro gotovo tudi Kalvincem niso bili všeč njegovi nazori. Šel je na Francosko čez Lyon v Toulouse in od tod v Pariz. V onem času ni bilo težko dobiti na vseučiliških učiteljske stolice ali vsaj dovoljenja za predavanje, in profesorji so potovali od vseučilišča do vseučilišča. Bruno, ki je učil že preje in imel precej modroslovnega znanja², je začel v Parizu tudi pisateljevati. Svoboda za izražanje svojih mislij je bila tudi takrat velika, in svobodomiselnost je imela dovolj prilike, da je prišla na dan. Giordano Bruno je v podlih izrazih zasmehoval katoliško vero in katoliške šege, udal se nenravnemu življenju in ob enem gojil najnespametnejše praznoverje. Med njegovimi tedanjimi spisi je najbrezobzirnejši „Il candelajo“ (svečar), komedija. „V tej se kaže razkošna domišljija pesnikova, ki se ne meni za nobeno mejo dostojnosti, ki meče najsvetejše in najgrše stvari v jedno vrečo, ki se rada mudi ob nenravnih in nespodobnih predmetih. Najprostejše in najbolj opolzle povesti Boccacciove se zde zares nedolžne, ako se primerjajo s prizori, ki jih je opisoval Bruno, poln umazanosti in nesramnosti. Težko bi se dalo pokazati kaj takega pri nekaterih starih pisateljih; sicer pa ne zahtevajo in ne opravi-

¹ Taki ljudje, ki so stopili brez poklica in ne s pravim namenom v samostan ali v duhovski stan, so bili vedno velika nesreča za vero in cerkev.

² Potemtakem ni bilo v samostanu slabo preskrbljeno za modroslovno učenje.

čujejo ne značaji oseb ne razvoj dejanja tako obilnega opisovanja nespodobnosti, tudi je ne omiljuje namen satire.“¹ Drugi njegovi tedanji spisi so modroslovni in se pečajo z naukom Raimunda Lulla, pravega čudaka v modroslovju. L. 1583. je šel v London in bil celo na dvoru kraljice Elizabete jako priljubljen, ker se je ujemala dvorska nenravnost z njegovimi nazori in svobodomiselnimi nauki. Izdal je tukaj razne spise, katerih pa ne naštevamo na tem mestu. Nekaj časa je bil na Oxfordskem vseučilišču. Koncem leta 1585. se je vrnil Bruno v Pariz in imel tam predavanja, v katerih je napadal Aristotela in školastiko. Tudi pisal je v tej smeri. Ker si je pa vzbudil veliko znanstvenih nasprotnikov, je šel iz Pariza v nemško mesto Marburg, potem v Wittenberg, središče luteranstva. Tu so bila tla zanj², tu je smel svobodno udrihati po katoliški cerkvi, po Aristotelu, po školastikih. A tudi tukaj je ostal malo časa; njegov nemirni duh ga je gonil naprej. Šel je na praško vseučilišče, kjer je zopet izdal nekaj spisov. Od tukaj je šel kmalu v Braunschweig, kjer je bil prijazno sprejet in dobil tudi plačo za učitelja v Helmstädtu. Iz tega mesta je šel v Frankfurt ob Menu, l. 1591. v Švico (Curih), potem pa v svojo domovino, na Laško. V Padovi je učil modroslovje, a ob enem je zabavljaval katoliški cerkvi. Znano je, da je bila beneška inkvizicija pazna in ostra naprava, kateri ni lahko ušlo kaj sumljivega. Ta je dobila drznega Giordana Bruna v roke in poslala l. 1593. v Rim, kjer so ga postavili pred sodbo. Tožba je bila zaradi odpada od vere (apostazije), zaradi krivoverstva in zaradi preloma redovnih obljub. Da je bil Bruno tega kriv, ni dvoma. Sodišče mu je prigovarjalo, naj se odpove zmotam in obžaluje pregreške. Bruno je sedaj obetal, da prekličje, potem dvoumno preklical, nato zopet odstopil od preklica, ali odbil vsak dogovor. Zaradi tega omahovanja se je pravda

vlekla dolgo. Naposled so ga obsodili po tedanjih zakonih (zlasti na zahtevo španske vlade, pod katere oblast je bil po rojstvu „pristojen“) k smrti na grmadi, katero je preстал dné 17. svečana l. 1600.

Po tedanjih svetnih in cerkvenih zakonih ga ni moglo doleteti nič drugega.¹ Njegovi nauki so brezbožni, ker tajé osebnega Boga; on je razširjal te pogubne nauke, kjer je mogel, sovražno je napadal katoliško cerkev, nravnost izpodkopaval, zapeljeval, pohujševal, nevero zagovarjal, skrunil svoje redovne obljube . . .

To so zgodovinska dejstva. Tako smrt imenuje „Zvon“ mučeništvo svobodne misli. „Da, „svobodne“ misli, svobodne v onem pomenu, da smeš misliti in storiti, kar hočeš. Ne dotikamo se prav nič tega, kar je v tem in onem vprašanju v svojih mnogih spisih izrekel resničnega — o tem bomo govorili pozneje —, a odločno zavračamo to podtikanje, da je Giordano Bruno umrl za objektivno, za dokazano resnico.

Zares svobodno in več kakor svobodno „pesni“ „Zvonov“ pisatelj o tej smrti tako-le: „Tisto leto, 1600., je bilo ‚sveto leto‘, in neštete množice ljudstva so bile priromale v Rim. Okoli grmade se je kar trlo ljudij in gledalo grozni prizor . . . Vedeli pa niso,

¹ Tu se ne vprašujemo o tem, kakšna čustva nam vzbuja smrt obsojenčeva. Srce — čustvo — se protivi smrti. Celó največji hudodelec vzbuja mehjemu, rahločutnemu srcu sočutje, pomilovanje, zlasti ako se javlja v njem poboljšanje in kesanje. Nikomur ne zamerimo, ako se mu morda smili Giordano Bruno. Smili se nam — odkrito izjavljamo — vsak nesrečnež, čeprav je popolnoma zaslužil in vedoma provzročil svojo bridko usodo. Brez dvoma se je Giord. Bruno smilil svojim sodnikom, smilil se je tudi papežu, zato so leta in leta odlašali z obsodbo. Papež je bil tedaj Klement VIII., jako delaven, pravičen in pobožen mož. Da papež ni hotel poznati osebnih ozirov, ozirov na plemstvo ali kaj drugega, ampak hotel soditi samo po pravici, razvidimo iz tega, da je bila pet mesecev pred Giordanom Brunom k smrti obsojena znamenita Beatrika Cenci (glej „Dom in svet“ 1896, str. 89), ki je bila umorila očeta. Kakor smo že rekli, je to vprašanje — vprašanje pravice, ne rahločutja. Sicer pa sporoča zgodovina tudi, da nastopanje Brunovo pred sodniki ni bilo tako, kakršno samo po sebi vzbuja usmiljenje.

¹ Stöckl, Gesch. der Phil. des M. A., 3., str. 115.

² To nam kaže dovolj, da je bilo glavno delo Brunovo — zoper katoliško vero, in prva njegova želja, znašati se nad katoliško cerkvijo.

da je krivoverec, ki gori na grmadi, poslej nesmrten, in da se začneja z njim takorekoč nova doba človeške misli.“ (In kakšna je ta „nova doba“? Doba sovraštva proti krščanstvu, doba boja zoper razodeto resnico v imenu svobode).

Pa čujmo in pomislimo, ali so naslednje besede kaj drugega kakor blasfemije: „In on je stal na grmadi sam in zapuščen od vsega človeštva.¹ Krščanski mučeniki so imeli

¹ Tako je „Zvonov“ pisec nekdanj v mladih letih ali v duhovskem zavodu čital in slišal o Kristusu.

oporo v tisočih in tisočih svojih sovernikov in somišljenikov, imeli so oporo v večnem plačilu po smrti. V zadnjih urah mučeništva jih je krepčalo hrepenenje po kroni Kristusovi.“ Tako! Kdor zna, pa zna! Ko bi bil pisec „Zvonov“ manj pesnik in basnik, a bolj resnicoljuben zgodovinar, bi bil dostavil: Po kroni Kristusovi ni hrepenel Giordano Bruno. Ko so mu na zadnji poti ponudili sv. razpelo v roko, je on to znamenje krščanstva odločno od sebe pahnil.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Govori o raznih cerkvenih slovesnostih v Čadramu. Izdal Dr. Mihael Napotnik, knez in škof Lavantinski. V Mariboru, 1900. Založil pisatelj. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 8°. Str. 156. — Višji pastir naše lepe labodske škofije je izdal v tej krasno opravljeni knjigi pet cerkvenih govorov in kratek nagovor, ki jih je imel ob raznih prilikah v Čadramu. „Rad bi s to knjižico po svojih močeh tudi ustregel želji dušnih pastirjev, ki so na pastoralnih zborih stavili predlog, naj bi duhovniki pogošče priobčevali svoje cerkvene govore, deloma v trajni spomin na posebne cerkvene slavnosti, deloma v poljubno porabo svojim sobratom.“ „Želim pa, da se knjiga brezplačno podeli radodarnim župljanom, ki so posebno zvesto pomagali staviti hišo božjo.“ (Predg.) Pisatelj teh obširnih pridig je znan govornik, temeljit v določevanju resnice, krepak v dokazovanju, jasen v razkladanju, zanimiv v izvajanju in v vzgledih, in — česar ne vemo iz knjig, pač pa iz poslušanja — močan in živahen v besedi. Zato je ta knjiga kakor vsem slovenskim pridigarjem lep vzgled, tako pa zlasti poslušavcem čadramskim dragocen spomin lepih slavnostnih dnij. — Knjiga je okrašena s šestimi lepimi slikami.

Uvod v narodno gospodarstvo. Po Maurice Block-ovi knjigi „Petit manuel d'économie pratique“ uredil Vekoslav Kukovec. V samozaložbi. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. Str. 155. Cena

1 K, po pošti 1 K 10 h (Knjiga se naroča pri M. J. Neratu, uredniku „Popotnikovem“ v Mariboru in se dobi tudi v vseh knjigotržnicah po Slovenskem.) — Namestu predgovora pripoveduje gospod dr. Pavel Turner, kako je nastala ta knjižica. Gospod Turner je sam občeval s pisateljem Maurice Blockom, ki mu je podaril svojo knjižico s tem namenom, da bi jo preložil v slovenščino za družbo sv. Mohorja. Te namere ni dovršil g. Turner, tudi je bil nanjo čisto pozabil, dokler mu ni ugodna sreča ponudila ga. Kukoviča, velikošolca, ko pripravnega moža za namenjeno delo. „In temu sem izročil nekdanj meni namenjeno nalogo, kojoj je on — po mojem mnenju — rešil izvrstno.“ Tako g. Turner.

Ko prečitaš to knjigo, porečeš tudi sam, da je delo res hvale in zanimanja vredno. Pojme iz narodnega gospodarstva nam pojasnjuje tako lahko-umevno, da vidiš tudi, od kod izvirajo; spoznavamo razne faktorje v narodnem gospodarstvu, njih razmere in zvezo, zakone in pomočke njih delovanja itd. Naj omenjam le nekatere naslove od delkov: vrednost, lastnina, delo, zamena, denar, cena, papirnat denar, bankovci, kredit, kapital, obresti, zaslužek, strike, konkurenca, monopol... Vseskozi nas zanima v knjigi francoska duhovitost. — Prevod je dokaj dober, a ni brez jezikovnih, celo ortografskih hib, ki pa bravca ne bodo motile. Zato knjigo jako priporočamo in le obžalujemo, da ni zagledala belega dne med knjigami družbe svetega Mohorja.

L.

Giordano Bruno in svobodna misel.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

(Konec.)

Rimsko sodišče je označilo Brunov verski nauk z nekaterimi stavki, ki so imeli te-le misli¹: 1. Svetov je brez števila. 2. Duša prehaja iz telesa v telo, prehaja tudi na kak drugi svet, in jedna duša je lahko v dveh telesih. 3. Magija (čarodejstvo) je dobra in dovoljena stvar. 4. Sveti Duh ni nič drugega kakor duša svetá, in 5. to je izrekel Mojzes, ko je zapisal, da je duh božji ležal nad vodami. 6. Svet je od vekomaj. 7. Mojzes je delal čudeže s čarodejstvom. 8. Mojzes si je izmislil svoje postave. 9. Hudič bo izveličan. 10. Samo Hebrejci (Judje) so od Adama in Eve, drugi ljudje so od tistih starišev, katere je Bog poprej ustvaril. 11. Kristus ni bil Bog, temveč velik čarodejec, i. dr.

Kdor bere dandanes nekaterih časnikov poročila o Brunu, mora skoro misliti, da je bil mislec prve vrste in takega pomena, da je pomaknil modroslovje za veliko korakov naprej. A to je krivo. Giordano Bruno bi bil ostal v zgodovini modroslovja med zadnjimi možmi in bi bil imel le ime posebneža in čudaka, ako bi ga njegova smrt ne delala zanimivega in bi prav ta smrt ne bila nasprotnikom katoliške cerkve dobro orožje, s katerim bijejo po njej. Čujmo torej še nekaj stavkov njegovega nauka! — Svet je neskončen po času in prostoru; poleg našega osolnčja so še brezštevlni svetovi, kakor učita Epikur in Lukrecij.² Bog ni nič drugega kakor svet ali vzrok, ki v njem deluje. Tvarina ali materija je izvir ali mati vsega, iz nje izhajajo razne oblike. Duša je jednotno bitje, ki ne mine, saj tudi telesa ne preminejo; duša ni nikdar brez telesa, ker prehaja ali „potuje“ iz telesa v telo — metem-

¹ Wetzler u. Welte K. L. II., str. 1369., kjer navaja Schoppa.

² Bruno se je rad opiral na Epikura in Lukrecija, ki sta materijališkega mišljenja.

psihoza. — Drugi nauki so nepomenljivi, kakor so tudi omenjeni njegovi nauki v njegovih spisi zmedeni. On se ni držal nikake stroge metode, temveč se je udajal domišljiji, česar tudi njegovi zagovorniki ne tajé. Ali je domišljija v znanstvu upravičena, in ali je pri Brunu zadela pravo, o tem se bodo vedno prepirali nepoučeni pisatelji; za znanstvenika je pa odgovor jasen. Tudi „Zvonov“ pisatelj bi bil lahko izprevidel, ako bi samostojno mislil, da razni stavki, katere prideva Brunu, niso sami na sebi resnični, n. pr. da bi bil svet neskončen in večer, da „višji organizmi proizhajajo po neskončni poti razvoja iz nižjih organizmov“, da je Bog delujoča moč v vseh stvareh i. dr. Akotudi se je torej Bruno bližal modernemu naziranju, vendar ni pridobil nič novega za vedo, temveč je rajši podiral katoliško naziranje. In drugače tudi ni moglo biti, ker je že podlaga vseh naukov kriva: logično pravilo, da so nasprotja skladna¹ — nekako tako, kakor je pozneje učil tudi Hegel in kakor trdi vsak panteist.

Vedo goji in razširja tak pisatelj, ki stoji na trdni podlagi aksijomov in občepriznanih ali dokazanih naukov, ki logično in dosledno izvaja in dokazuje nauk za naukom, da je ves sestav kakor močno poslopje, v katerem je vsak kamen na svojem mestu. A Bruno ni mislec, ki bi ljubil tako trdnost in jasnost. Navadne pojme in besede rabi v nenavadnem pomenu, opisuje rajši kakor da bi dokazoval, meša med seboj modroslovje, mistiko, kabalistiko in tudi sv. pismo; sedaj je filozof, sedaj poet, fantast; sedaj materijalist, potem spiritualist, a vedno nasprotnik krščanstva. Da je povedal tudi kako resnico, tega ne tajimo, n. pr. da se zemlja suče krog solnca.

¹ Četudi sta si dve svojstvi čisto nasprotni, panteisti ju vendar pridevajo isti substanciji.

„Zvonov“ pisatelj poveljuje Bruna tako, kakor da bi bil tudi n r a v n i z n a č a j prve vrste. Da, človeka ne smemo soditi samo po tem, kaj zna in kaj uči, temveč zlasti po tem, kaj deluje, kakšen ima značaj. Ali je bil Bruno res plemenit, velik in lep, ali je bil vzoren in posnemanja vreden značaj, ki je umrl kakor Sokrat mirno za svoje nazore, za svoje prepričanje? Ne. Nihče ne more utajiti, da bi ne bil slab, nestalen, neodkrit značaj brez onih višjih smotrov, brez katerih si ne moremo misliti junaka na prizorišču človeštva. Čemu je vstopil v cerkveni red, napravil obljube, dal se posvetiti za mašnika¹, ako ni imel poklica, niti veselja za ta stan? Pozneje se je izgovarjal, da so ga njegovi predniki silili k hinavščini: a jasno je, da so ga predniki priganjali samo k redovnemu življenju, hinavščino je pa uganjal on sam. Ko je v samostanu govoril nasprotno in zaničljivo o verskih resnicah, so ga postavili pred sodbo, a on je vse utajil in se z izgovori izrezal. Ko so ga imeli zaprtega, je ušel. Žalostno je ob tem, da se je zaradi svoje krivde znašal nad cerkvijo in maščevanje bruhal nanjo potem, ko je vrgel s sebe samostansko obleko, kakor da bi mu bila katoliška cerkev storila kaj hudega.² To ravnanje kaže, da je imel Bruno jako malenkosten značaj in pravo vročerkvno laško maščevalnost. Sploh se malo strinja z značajem modroslovca, zasmehovati osebe, zasmehovati take stvari, ki so komu drage in svete. V zasmehovanju, prav podlem, je Bruno mojster. Ko je bil na Angleškem, je spisal spis: „Spaccio della Bestia trionfante, proposta da Giove, effettuato dal consiglio ecc.“³, v katerem kaže, kako je Jupiter uvedel neko novo nrvnost. Tu sili njegovo sovrašтво do katoliške cerkve tako grdo na dan, da je spis težko prebavljiv še za

surove ljudi. — Zlasti značilna za našega modrijana je pa brezobzirnost, njegova mesenost in frivolnost v opisovanju spolnih razmer. „Tega ognja, ki ga je prinesel s sabo že v redovni stan, ni nikdar zatiral, ampak mu je pustil, da se je razvnel v divji, pokončujoči požar. Iz njegovih spisov, katere je zasnoval skoro gotovo že pred begom iz samostana, se vidi nedvomno, da se je bil ali s slabim pajdaštvom, ali pa z berilom seznanil z vsemi skrivnostmi grdobije.“¹ V prej omenjenem „Spaccio“ namerja Jupiter uvesti zopet oni „prirodni zakon“, po katerem sme vsak moški imeti toliko žen, kolikor jih more rediti. In o samem sebi je Bruno povedal, da „obnori pred vsakim ciprskim obrazom, kakor da bi gledal božanstvo, da je ves iz sebe“ itd., da „so tudi njega jako ljubile nimfe, četudi je neokreten in trdih udov.“²

Tak je „mučenik znanstvene in filozofske svobodne misli“! To je mož, o katerem oni pisec kliče: „Kolika možatost, kolik pogum, kolik značaj!“

Radi priznavamo, da je imel Bruno velike zmožnosti; a samo zaradi zmožnostij ni bil še noben človek res dober, ako jih ni dobro rabil. Tudi odpadnik Julijan, tudi Atila, tudi Robespierre in drugi tirani, ki so prelivali človeško kri, so bili veliki talenti; tudi Don-Juani, Casanuove in drugi libertinci so bili talenti; tudi sedanji Bakunini in Mosti so talenti: ali naj jih zaradi tega poveljujemo in imamo za vzgledne junake?

Zato je znamenje ali nevednosti ali pa pokvarjenosti, ako „Zvon“ zaradi mnogoterih krivd obsojenega moža stavi svojim bravcem za vzor pravega značaja.

Z Giordanom Brunom „se začenja takorekoč nova doba človeške misli“. „Zgodovina uči, da je konservativni tok ugonabljal in pogostokrat tudi uničil še vsakogar, kdor je hotel plavati proti njemu . . . Mi vemo, da je vse na svetu relativno; mi pa tudi v e m o, da človeštvo napreduje v svobodnem

¹ Verjetno je, da se je to zgodilo l. 1572.

² Tako so ravnali tudi drugi odpadniki. Svoje ravnanje, svoje pregrehe hočejo olepšati s tem, da cerkvi in cerkvenim predstojnikom na rovaš pišejo vse, česar so sami krivi.

³ „Odprava zmagujoče zverine (!), predložena od Jupitra, dovršena od sveta . . .“

¹ Stöckl, n. m.

² Ibid.

zmislu in k svobodi vkljub vsem zaprekam!"¹ Tako „Zvon“.

„Zvon“ nam hoče povedati, da je človeštvo napredovalo na oni podlagi, na kateri je stal Bruno, in da moramo prav temu toku biti hvaležni za ves napredek, za vso svobodo sedanjih dnij. Z drugimi besedami: Napredek in svoboda sta se razvila v boju zoper vero in cerkev, nikakor ne v soglasju z njo. Iz tega sledi, da je boj zoper vero in cerkev izmed pripomočkov v prospeh napredka in svobode. — Da je „Zvon“ tega prepričanja, da se pri nas v sedanji dobi z vso silo deluje v tem zmislu, to je vsakomur znano. Žal pa, da se mnogi ne zavedajo, kakšna je ona svoboda, ki kali in cvete na takih naprednih tleh.

Na Francoskem, na Nemškem, na Španskem in drugodi je ravno od l. 1600. dalje zavladal kruti absolutizem; ta absolutizem, ki je tlačil vsako svobodno ljudsko gibanje, ni bil na podlagi katoliških, ampak proticerkvenih nauk. „Filozofija“ je dajala višjim stanovom svobodo živeti po vseh nagonih in izžemati ljudstvo, a temu ljudstvu je ob enem pokazala krvavo pot, po kateri naj se iznebi vseh tlačiteljev. In tekla je kri v raznih prekucijah v imenu svobode, v istini pa z najhujšim, surovim in barbarškim nasilstvom. Naj se preseli zvedeni bravec za sto let nazaj in se spomni, kaka svoboda je vladala tedaj v Parizu, ko so z giljotino morili tisoče in tisoče ljudi, ali naj se spomni, kako je pomladi l. 1871. v Parizu vladala komuna; naj se spomni, kaj je že naš list pisal o „svobodnjakih“ par excellence, o anarhistih, in potem naj reče, ali so res načela Brunova, ali je boj proti cerkvi svobodoljuben ali ne. Brez strahu trdimo, opiraje se na zgodovino, da je ta svobodoljubnost hotela odtegniti se le večnim nravnim zakonom, a gledé na človeško družbo je največkrat ustanovila in gojila tiranstvo v sleplni obliki.

¹ Ker ne moremo razpravljati o vseh posameznostih, vljudno vabimo pisatelja navedenih vrstic, naj nepristransko preišlja, od katere strani izvira največ zaprek proti pravi svobodi!

Pravijo, da je dandanes moderna misel, moderna svoboda obvladala svet. Poglejmo, kakšna je ta svoboda! Kje je n. pr. narodna svoboda? Kateremu malemu narodu je zagotovljena prva izmed pravic, pravica za obstanek, za narodni razvoj? ¹ Kje je ona zdrava politična in družabna svoboda, ki se spodobí vsakemu zavednemu človeku? Kje je svoboda verska, ko vsaka moderna država v svojih rokah trdo drži vajeti cerkvenopolitične uprave? Kje je svoboda pouka, ko določujejo državni organi vsako trohico nauka, ki naj se podá učencem, in nadzirajo vsak korak učiteljev? Ravno moderna in napredna država hoče s samimi zakoni omejiti svobodno gibanje manjših družabnih organizmov. Kako vsestransko omejen je posameznik, n. pr. v zidanju lastnega doma, v gospodarstvu; kako globoko sega v osebno svobodo novodobno davkarstvo!

Nikakor ne trdimo, da so te in one moderne naprave nepotrebne; trdimo le, da način modernega ravnanja s posameznimi državljanji nikakor ni v soglasju z načeli svobode, ki se povsodi naglaša.

Istina pa je, da na jedni strani je svoboda obilna. Nikomur ni zabranjeno govoriti in pisati zoper Boga, ali celo kleti ga, norčevati se iz božjih stvari; svobodna je nenravnost, svobodna korupcija . . . Ako ima „Zvonov“ pisatelj v mislih to svobodo v smislu Giordana Bruna, tedaj mu priznavamo, da si jo je pridobila moderna doba: mislimo pa, da je to žalostna pridobitev. V spisih se sme Boga kleti, nravnost izpodkopavati, preprostega uradnika se ne sme obsojati: to nam najlepše pojasnjuje vso hinavščino modernih institucij, ki se bo prej ali slej bridko maščevala.

„Zvonov“ pisatelj hoče pokazati, da je katoliška cerkev „tista oblast“, ki se najbolj ustavlja svobodomiselnosti. Da se ustavlja napadni svobodomiselnosti, je naravno. Ali naj

¹ Ljubeznivi „Sempronio Avanti“, pisec „Zvonov“ ni hotel zamuditi prilike ob tristoletnici Brunove smrti, da ne bi Slovencev opozoril, kako naj se še bolj razdražijo, še bolj razcepijo. Saj vendar ve, da mislečih in zavednih katoličanov s takimi spisi ne

uči, da ni Boga in božje postave? Zakaj pa isti pisatelj in goreči boritelj za svobodo neče omeniti one javne sile, ki ljuto napada katoliško cerkev, grdi duhovnike, strahuje vsakogar, kdor hoče misliti res po svoje in svobodno?

Vsak opazovavec tujih in domačih razmer se lahko hitro prepriča, da je tako imenovani moderni duh silno ozkosrčen, nikakor svobodomiseln. On vidi le samega sebe in vse hoče imeti le zase. Neče spraviti, ne mirú. Udaj se ali pogini! Ta duh morí Francosko, da ne more do tiste moči, katero bi lahko dosegla po svoji naravi, ta duh tlači tudi našo domovino.

Dovolj, naprej nečemo! Tudi tega bi se ne bili dotaknili, ko bi ne bili zasledovali nakane našega „Zvona“, ki hoče moderno svobodomiselnost proslaviti s tem, da kleveta katoliško cerkev. Žalostna majka narodu, ako se oklene takih vzorov, kakršnen je Giordano Bruno, in takih vodnikov, kakor je „Zvonov“ pisatelj „Sempronio Avanti“!

Ali ni ta svobodomiselni pisatelj nikdar premišljal, kako je krščanstvo oznanilo svetu svobodo, in kako deluje od svojega začetka do danes, da bi privedlo človeštvo do prave svobode? Prava družabna svobodnost

more pridobiti za „svobodomiselnost“; taki spisi le podpihujejo sovraštvu do katoliške cerkve pri onih, ki imajo kaj navideznega povoda sovražiti jo. Zares „sempre avanti“, vedno naprej gre naš narodni razkol, vedno naprej gre Slovenstvo v — narodno in tudi drugačno pogubo.

je tista, v kateri vsak človek zapoveduje sam sebi tako, kakor zahteva splošni red, splošna blaginja človeštva. Prava svobodnost omejuje sama sebe in ne potrebuje trdih zakonov, da bi jo omejevali. Prava svobodnost more biti le pri tistih ljudeh, ki zaradi Boga odkrito ljubijo in cenijo svojega bližnjika, ki ga stavijo sebi popolnem jednakega, ki se radi zatajujejo, ki premagujejo sebičnost, da bližnjiku ne škodijo. Take svobode pa nas ne uči frivolni Bruno, taka svoboda je v čisti krščanski humaniteti.

Res je, da se niso takoj udali tej idealni svobodi narodi, ki so sprejeli krščanstvo. Hipoma se ni dala premagati poganska država. Da smo pred Bogom vsi jednaki, to so verovali, a v dejanju niso mogli takoj vsega izvesti. A izvajali so polagoma, in razvoj krščanske svobodnosti se godi še vedno. V ideji krščanstva imamo vzorno svobodoljubje. Celotamkaj, kjer je v cerkvi prednost, namreč v duhovski službi, velja, da mora biti vsem služabnik tisti, ki hoče biti prvi.

Ne vemo, ali bo pošteval naše pojasnjevanje oni krog, katerega vođi Brunov občudovavec. Ne vemo, ali se bo dal prepričati, da je njegova svobodomiselnost puhla fraza, ki slepi le malomiselné ljudi. To pa vemo, da bo krščanstvo v neprestanih bojih čim dalje bolj dosegalo ono svobodo, katero ima samo jedno mejo -- večni božji zakon.

Časopis.

25. svečana je imela „Gospodarska zadruga“ v Sinčivesi pri Velikovcu na Koroškem svoj prvi letni občni zbor. Zadruga ima lepo prostorno skladišče. V tem poslopju se je vršil zbor. Nemški list „Süden“ imenuje to zadrugo: „Dieses wirtschaftliche Bollwerk der slovenischen Landbevölkerung Kärntens“.

27. svečana. Ob istem času, kakor se je udal burski general Cronje, so se Buri bili tudi z Buljerjem in mu ubili več častnikov in vojakov.

1. sušca. Buri so se umikali od Ladysmitha proti severu in odbijali napadujoče angleške čete.

2. sušca prijavljeni telegram iz Chicage pravi, da je bil v južni Meksiki močen potres ob morju, ki je razburil morje in napravil veliko škodo. Tudi več ljudij je pokončanih ob bregu tihega morja.

Dne 2. sušca je praznoval papež Leon XIII. 90 letnico svojega rojstva, dne 3. sušca 22. obletnico svojega kronanja. Veljaki in listi so mu ob tej priliki izrekli svoje spoštovanje.